

Іванова О. Ю.

*д.в.н., доцент, завідувач сектора проблем
регіонального розвитку та
децентралізації відділу макроекономічної
політики та регіонального розвитку Науково-дослідного центру
індустріальних проблем розвитку
НАН України (м. Харків)*

Лантєв В.І.

*д.в.н., доцент
доцент кафедри соціальної економіки
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця*

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ПРОБЛЕМИ ЧИ ПЕРСПЕКТИВИ?

Саморозвиток територіальних громад можливий на основі наявності та ефективного використання власного ресурсного потенціалу, використання сучасних управлінських механізмів розвитку та фінансового забезпечення, наявності точок зростання. Застосування лише інструментів державної підтримки розвитку територій знижує вмотивованість територіальних громад до саморозвитку та призводить до надмірної залежності від центру. Реформи децентралізації, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою спрямовані на створення умов та моделювання просторового розвитку об'єднаних територіальних громад на умовах самодостатності.

Актуальні питання розвитку територіальних громад стали новим явищем в Українській науці через здійснення реформи децентралізації влади. І без того складні умови, що склалися для формування спроможних територіальних громад в Україні ускладнилися наслідками коронавірусу, що захопив увесь світ і не оминув Україну.

Серед основних проблем розвитку, що спіткали українські об'єднані територіальні громади (далі – ОТГ) в умовах децентралізації влади в період пандемії коронавірусу і з момент їх формування слід виділити наступні:

втрати бюджетів громад через зниження податкових надходжень;
скорочення підприємництва через збитки внаслідок карантину;
зростання кількості зареєстрованих безробітних через зупинку малого та середнього бізнесу в ОТГ та регіонах країни і, як наслідок, прогнозований відтік українців за кордон у пошуках робочих місць;
скорочення вакансій через наслідки коронавірусу;

низький рівень якості життя населення в громадах;
неспроможність органів місцевого самоврядування забезпечити умови для розвитку об'єднаних територіальних громад на засадах самодостатності;

низький рівень фінансової спроможності ОТГ;
законодавча нерегульованість у питаннях розподілу повноважень, ресурсів, тощо, зокрема земельних відносин і управління комунальним майном, відсутність механізмів їх реалізації тощо.

Найважливіші результати децентралізації – це фінансове забезпечення розвитку територіальних громад. Адже саме належне фінансове забезпечення за рахунок власних доходів може забезпечити громаді самофінансування та, відповідно, фінансову спроможність. Також важливо на перших порах з делегованими повноваженнями передати їй належні фінансові ресурси для ефективного виконання покладених на органи місцевого самоврядування зобов'язань.

Фінансова децентралізація, що почалася з Законів про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України принесла місцевим бюджетам значне зростання: на 206,4 мільярда грн: з 68,6 мільярда в 2014 до 275 мільярда грн в 2019 р. [2].

Із 806 ОТГ по 266 громадах (33,0% від загальної кількості) показник доходів на одного мешканця перевищує середній показник по всіх ОТГ. Цей показник характеризує фінансовий потенціал ОТГ, спроможність забезпечувати громаду за рахунок ресурсів, які генеруються на її території [1; 30]. Фінансовий стан розвитку ОТГ Харківської області за показником доходів загального фонду на 1 мешканця свідчить про значну диференціацію у розвитку ОТГ області. Так, за 9 місяців 2019 р. середній показник за 17 ОТГ області дорівнював 4497,7 грн на 1-го мешканця (рис. 2) (найбільший показник отримано у Наталинській ОТГ – 13 615,2 грн, найменше у Мереф'янській ОТГ – 2 359,7 грн.) (рис. 3) [2; 3].

За рівнем дотаційності бюджетів Харківська область характеризується 11 ОТГ, що отримали базову дотацію з державного бюджету (від 1,5 % у доходах Малинівської ОТГ до 20,6 % у Оскільській ОТГ). 6 ОТГ передають до бюджету реверсну дотацію до 18,2 % від доходів ОТГ [2].

Диференційованою є також фінансова спроможність громад. Середні доходи загального фонду на 1 мешканця ОТГ за регіонами свідчать про значну диференціацію за регіонами у залежності від типу ОТГ, її розміру та спеціалізації.

Ситуація з власними доходами ОТГ на 1 мешканця має все негативні тенденції за роками, що свідчить про проблеми самофінансування та наявності дієвих механізмів формування дохідної частини бюджетів ОТГ. Це свідчить про необхідність врахування критеріїв: розмір ОТГ,

спеціалізація, тип ОТГ при розробці заходів просторового розвитку територіальних громад.

Отже податкові надходження є головними у формуванні дохідної частини бюджету ОТГ. Однак перелік податків, що закріплюються за місцевими бюджетами та управління фінансами ОТГ мають низку проблемних питань, а саме:

потребують удосконалення міжбюджетні відносини центр-ОТГ в межах закріплення достатньої фінансової бази у відповідності до закріплених повноважень в межах реформи децентралізації влади;

відсутність стратегій розвитку у більшості територіальних громад. Шляхи вирішення: забезпечення належного рівня організаційно-інформаційної державної підтримки із залученням науково-дослідних установ, навчання ОТГ розробляти не типові стратегії розвитку, а враховувати всі конкурентні переваги та стратегічний потенціал громади;

рівень кваліфікації фахівців громад для рішення економічних питань не у всіх громадах достатній.

Дані проблеми стають бар'єрами розвитку об'єднаних територіальних громад в межах реалізації реформи децентралізації влади.

2020 рік розпочався новим складним етапом для країн світу та їх економік, а окремо територіальних громад. Пандемія Covid-19 стала причиною корінних трансформацій у всіх сферах життя: перш за все особистого, соціального, економічного, політичного. На державному та місцевих рівнях було розроблено ряд етапів антикризових дій з подолання пандемії та її наслідків. Економічні важелі здебільшого було децентралізовано та лягло на місцеві бюджети.

Втрати територіальних громад через запропоновані Урядом антикризові міри складуть приблизно 2-3 % податкових надходжень загальних фондів місцевих бюджетів у 2020 році.

Розвиток територіальних громад можливий лише за умови системного підходу щодо їх просторового розвитку з обґрунтованими критеріями поділу територій, соціально-економічного розвитку на основі децентралізації влади та фінансового забезпечення делегованих повноважень, чіткого розмежування функцій за різними рівнями влади та для забезпечення розвитку територіальних громад.

Література

1. Державний веб-портал бюджету для громадян URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=26000000000>
2. Портал «Децентралізація» URL: <https://decentralization.gov.ua>
3. Оцінка фінансових показників бюджетів 806 ОТГ. Рейтинг за 2019 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12192?page=4>

УДК 336.22.

Кендюхов О.В.

*доктор економічних наук, професор,
президент Асоціації сприяння глобалізації освіти та науки SPACETIME,
віце-президент Академії економічних наук України,
професор Запорізького національного університету*

ПОДАТКОВА МОДЕЛЬ TAXKIN:

ШЛЯХ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ ТА ДОБРОБУТУ

Чи можна створити податкову систему, яка здатна створити найкращі в світі інвестиційні умови, підприємницький рай, та, відповідно, забезпечити стрімке економічне зростання? Можна!

Секрет полягає не в зниженні податкових ставок, скороченні або заміні податків, а в тотальному, такому, що не знає прецедентів, спрощенні податкової системи!

Усі наявні в Україні податки, як і в багатьох інших країнах, об'єднує одна колосальна проблема — час! Скільки часу витрачається на податкове адміністрування вищевказаних податків як з боку контролюючих органів, так і з боку платників? Перевірки, звітність, декларації, оптимізація й інші процедури, на які витрачається колосальна кількість людино-годин. А все це кваліфікована високооплачувана інтелектуальна праця. У грошовому вираженні для суспільства це мільярди втрати щорічно.

Цілком очевидно, що податки, які є основою й квінтесенцією податкової системи України, як і багатьох інших країн, уже давно морально себе зжили і є гальмом для економічного розвитку, як бруд, що налипнув на колеса й ускладнює, а іноді й зовсім зупиняє будь-який рух.

Та якщо ці податки скасувати, за рахунок чого наповнювати державний бюджет? Як компенсувати надходження?

І тут можна застосувати податкове ноу-хау, яке я назвав TAXKIN (від англ. tax — податок і kinetics — рух) — податок на рух грошей. У цьому разі не йдеться про зниження або підвищення якихось податків, їх зміну. Ми говоримо про радикально новий, максимально простий і прозорий механізм збирання грошей для наповнення бюджету, який, за великим рахунком, важко взагалі назвати податком. Ми говоримо про прецедент, що не має світових аналогів. Слово "податок" ми використовуємо тільки для того, щоб полегшити сприйняття. Ми не говоримо про оподаткування фізичних або юридичних осіб, ми говоримо про оподаткування руху грошей як такого.

Ця ідея має свою передісторію, різні варіанти оподаткування угод і трансакцій пропонував багато хто, від Кейнса до Стігліца [1-9].

Проте на відміну від авторів попередніх досліджень і розробок, які пропонували оподатковувати тільки окремі види фінансових трансакцій, а сам податок розглядали як доповнення до існуючих, TAXKIN — податок на будь-який рух грошей. Без винятків! І що вкрай важливо, не на додачу,